

Sokół, Zofia

Symposium na temat: "Finał prasy PZPR" Warszawa 24-25 maja 1991 r.

Kwartalnik Historii Prasy Polskiej 32/1, 119-121

1993

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

SYMPOZJUM NA TEMAT: „FINAŁ PRASY PZPR”
WARSZAWA 24–25 MAJA 1991 R.

Zespół Pracowni Najnowszej Historii Dziennikarstwa Wydziału Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego pod kierunkiem prof. dr hab. Aliny Słomkowskiej, w dniach 24–25 maja 1991 r., przygotował sympozjum – „Finał prasy PZPR”.

Tematyka sympozjum spowodowana została koniecznością podjęcia badań i studiów nad procesem transformacji rynku prasowego, związanym z zakończeniem działalności PZPR. Likwidacja cenzury i RSW „Prasa–Książka–Ruch” stworzyły nową dla prasy polskiej sytuację. Następuje proces zawieszania bądź likwidowania jednych tytułów, przekształcania innych czy też powoływania nowych. Zmieniają się wydawcy, tworzą się spółki i spółdzielnie dziennikarskie. Te i inne zjawiska wymagają bieżących obserwacji, rejestracji i analiz, stąd też sympozjum to zostało zaplanowane jako pierwsza część tryptyku pod ogólnym hasłem – „Transformacja prasy w Polsce”.

Na sympozjum wygłoszono 16 referatów i komunikatów. Przedyskutowano wiele kontrowersyjnych problemów, a głos zabierali również praktycy dziennikarstwa, mówiący o doświadczeniach ich rodzinnych redakcji.

Obrazy otworzył prof. dr hab. Jan Baszkiewicz, który wypuklił znaczenie tych spotkań dla rozwoju badań naukowych nad najnowszą historią i współczesną prasą polską oraz zawodem dziennikarza.

Prof. dr hab. Franciszek Ryszka wygłosił referat pt. *Kontrowersje wokół III Rzeczypospolitej*, w którym wypowiedział się przeciw dzieleniu i numerowaniu Rzeczypospolitych. Podkreślił konieczność analizowania prasy, gdyż jest ona „dobrym źródłem badań historii najnowszej; jest ośrodkiem informacji, kształtowania opinii publicznej, działania na rzecz kultury i nie można napisać najnowszej historii Polski – bez studiów nad prasą”.

Omówienia sytuacji w prasie i w środowisku dziennikarskim, z rozwinięciem zagadnień kontrowersyjnych, zaistniałych po ogłoszeniu ustawy o likwidacji RSW „Prasa–Książka–Ruch”, podjęli się praktycy dziennikarstwa: red. red. Marian Podkowiński, Wiesław Marnic i Henryk Zagańczyk.

M. Podkowiński, dziennikarz z pięćdziesięcioletnią praktyką, prezes i wieloletni działacz Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich, skoncentrował się na zjawiskach kryzysowych w prasie i na obronie etosu zawodu dziennikarskiego. Mówca podkreślił, że „dziennikarstwo było i jest służbą społeczną, jest przedmiotem a nie podmiotem dziejów”. Jak stwierdził, rozbitcie RSW było dziejową koniecznością, ale przy podejmowaniu tej decyzji kierowano się wyłącznie przesłankami politycznymi, co spowodowało upadek prasy kulturalnej.

W. Marnic omówił schemat przetargów otwartych, organizowanych przez Komisję, i wskazał na zagrożenia, jakie stanowią dla dziennikarzy przypadki traktowania ich przedmiotowo (wystawianie na sprzedaż tytułów wraz z zespołami ludzkimi). Podkreślił, że nie opracowano żadnej osłony prawnej zawodu dziennikarskiego w trakcie likwidacji pism.

Sytuację dziennikarzy bezrobotnych omówił H. Zagańczyk. Według stanu na 1 maja 1991 r. w Warszawie – w Komisji Zatrudnienia było zarejestrowanych 423. bezrobotnych dziennikarzy, w tym 249 kobiet. Większość to ludzie między 55. a 60. rokiem życia. H. Zagańczyk podkreślił, że świadomość bezrobocia czyni wśród niepracujących dziennikarzy ogromne spustoszenia psychiczne: załamania, depresje, próby samobójcze. „Dziennikarstwo należy do zawodów twórczych – przypominał – i nie uprawiane, czyni z człowieka istotę słabą, bezbronną, niezaradną, wymagającą opieki”.

Kontrowersyjne problemy prawne w prasie, wynikające z wprowadzenia w życie ustawy o likwidacji RSW, przedstawił w swym wystąpieniu prof. dr hab. Bogdan Michalski. Wskazał, że likwidacja miała podłoże polityczne i że odbywała się w atmosferze łamania bądź omijania prawa, z powo-

du nieprecyzyjnego uregulowania wielu spraw szczegółowych, jak np. obrony praw autorskich czy tytułu. Nieetyczne i niezgodne z prawem było kupowanie zespołów dziennikarskich wraz z tytułami.

Na nowe zjawisko w prasie polskiej, wynikłe z faktu sprzedaży pism, zwróciła uwagę Dorota Ceglarska w komunikacie *Obcy kapitał w prasie polskiej*. Omówiła w nim sprawę zainteresowania pismami byłej RSW ze strony concernów i firm zachodnich, jak też przedstawiła ich udział jako wydawców. Według stanu na 21 maja 1991 r., na 19 firm zachodnich, bądź z udziałem kapitału obcego, 8 stało się współwłaścicielami tytułów b. RSW i ulokowało swój kapitał w 11 tytułach. Największą zachodnią grupą na naszym rynku okazał się „Socpresse” R. Hersanta, który w drodze przetargów stał się współwłaścicielem pięciu tytułów.

Zmianom kadrowym poświęcony był referat red. Elżbiety Ciborskiej pt. *Portret zbiorowy redaktorów naczelnych prasy PZPR*, w którym referentka omówiła sytuację dziennikarzy badanej prasy po ogłoszeniu ustawy o likwidacji i po powołaniu Komisji Likwidacyjnej (7 IV 1990). Ponad połowa redaktorów naczelnych przeszła wówczas na emeryturę lub renty, tylko sporadycznie były redaktor naczelny obejmował funkcję zastępcy lub szeregowego pracownika w swojej redakcji. Pozostali przechodzili do redakcji innych pism bądź tworzyli spółki z zamiarem wydawania własnego dziennika. Referentka przeprowadziła także analizę socjologiczną redaktorów naczelnych byłej prasy partyjnej.

Dużą grupę tematyczną stanowiły referaty i wystąpienia traktujące o transformacji prasy w poszczególnych regionach i redakcjach.

Pierwszym tego rodzaju było wystąpienie red. Alojzego Leszka Gzelli pt. *Od „Sztandaru Ludu” do „Dziennika Lubelskiego”*, przedstawiane z pozycji uczestnika i animatora przekształceń lubelskiej gazety codziennej, która z organu partyjnego przeobraziła się w niezależny „Dziennik Lubelski”, będący od lipca 1990 r. pod redakcją referenta. Temat ten rozwinął red. Wojciech Klusek analizując etapy przekształceń dziennika, zmiany jego formuły wydawniczej i programu oraz widoczne już efekty transformacji w postaci wzrostu nakładów i zainteresowania czytelniczego. Referent przedstawił również losy zespołów dziennikarskich pisma.

Dr Wiesław Koński w referacie *Podział „Tygodnika Płockiego”* omówił transformację w prasie na przykładzie Płocka. Przedstawił przebieg konfliktu w redakcji „Tygodnika Płockiego”, z którego wyłoniło się drugie pismo „Nowy Tygodnik Płocki”, wydawany przez spółkę dziennikarsko-wydawniczą „Akapit”. Oba tygodniki ukazują się w środowisku niedużym i mają poważne deficyty.

Przeobrażenia w dziennikarstwie kieleckim przedstawił red. Ryszard Biskup w referacie *Zmiany w „Słowie Ludu”*. Omówił okoliczności odejścia redaktora naczelnego i powołania Dziennikarskiej Spółdzielni Wydawniczej „Słowo”, która zaczęła ubiegać się o przejęcie tytułu i przekształcenie pisma z propagandowo-politycznego w dziennik informacyjny.

Dr Zofia Sokół wygłosiła referat nt. *Przekształcenia gazet postpezetpeerowskich na Rzeszowszczyźnie*, w którym omówiła determinacyjną walkę zespołów dziennikarskich o przejęcie tytułu swojego pisma. Mgr Mariusz Załuski w referacie *Final gazet PZPR wydawanych przez Pomorskie Wydawnictwo* omówił zmiany w prasie w Bydgoszczy i Toruniu. Zmiany w prasie śląskiej przedstawił mgr Zbigniew Grabowski w wystąpieniu *Final gazet PZPR na Śląsku*.

We wszystkich omawianych środowiskach zachodziły podobne zjawiska. Po zakończeniu XI Zjazdu PZPR, gazety codzienne i czasopisma lokalne odrzuciły podtytuł „pismo PZPR”, ordery i hasła, wszędzie nastąpiła zmiana redaktora naczelnego, jak również podjęcie czynności w celu założenia spółki dziennikarskiej, która miała ubiegać się o kupno swojej gazety.

Referaty i wystąpienia wywołały żywą dyskusję i postawiły przed mówcami wiele pytań, zwłaszcza dotyczących działalności Komisji Likwidacyjnej, losów dziennikarzy zlikwidowanych pism i nowych podmiotów wydających prasę. Interesowano się problemami bezrobocia wśród dziennikarzy, możliwościami zatrudnienia i nowym zjawiskiem w prasie polskiej, jakim jest udział w jej wydawaniu kapitału obcego.

Podsumowania obrad dokonała prof. A. Słomkowska omawiając *Problemy badawcze związane z finalem prasy PZPR i transformacją dziennikarstwa* oraz dokonując próby systematyki przekształceń. W swoim wystąpieniu organizatorka skoncentrowała się na analizie przeobrażeń rynku prasowego i mechanizmów informacji, jak i na nowych zjawiskach w dziejach prasy polskiej oraz w zawodzie dziennikarza, które definitywnie zakończyły system prasowy kierowany przez PZPR. Omówiła zmiany charakteru prasy: z polityczno-propagandowego w informacyjny, które spowodowały pluralizację rynku prasowego, spadek zainteresowania prasą centralną i wzrost zainteresowania lokalną. Po rozpadzie systemu prasowego stworzonego przez PZPR nastąpił proces decentralizacji i komercjalizacji prasy, szukanie sponsorów, jej rentowności, sposobów trafienia do jak najszerszego kręgu odbiorców.

W całym kraju nastąpił upadek prasy zakładowej i związkowej, natomiast zaczęła powstawać prasa miejsko-gminna, lokalna, o niedużym zasięgu, wydawana przez samorządy gminne, komitety obywatelskie bądź towarzystwa społeczno-kulturalne.

Te ogromne przeobrażenia, które wystąpiły z różnym natężeniem i w różnych rozmiarach, wymagają analizy i naukowego opisanie. Stąd też wynika konieczność dalszej pracy nad procesem transformacji i tworzenia się nowego systemu prasowego w Polsce.

Zofia Sokół, Dorota Gdańska

„KSIĄŻKI, CZASOPISMA, BIBLIOTEKI KRAKOWA I LWOWA
W XIX I XX WIEKU” – KONFERENCJA NAUKOWA
KRAKÓW 28–29 LISTOPADA 1991 R.

Organizatorem ogólnopolskiej konferencji naukowej wymienionej w tytule był zespół pracowników Katedry Bibliotekoznawstwa i Informatyki Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, pod kierunkiem prof. dr hab. Jerzego Jarowieckiego.

Uczestnicy Konferencji (z Krakowa, Katowic, Rzeszowa, Kielc, Torunia, Bydgoszczy, Wrocławia) obradowali w dwóch zespołach: A – zajmującym się czasopiśmiennictwem i B – bibliotekami, wydawnictwami i książkami. Tematem sprawozdania są obrady zespołu A, na który złożyło się 14 referatów i komunikatów w większości poświęconych prasie lwowskiej (6), prasie krakowskiej (4) i omawiających równocześnie, bądź porównawczo, czasopisma ukazujące się w Krakowie i we Lwowie (4). Jeżeli chodzi o zasięg chronologiczny, przeważały referaty dotyczące prasy ukazującej się w okresie autonomicznym (6), przedautonomicznym (2), XIX w. (1), pierwszej wojny światowej (1) i dwudziestolecia międzywojennego (3).

Sprawom ogólnym, tj. całokształtu zjawiska prasowego, poświęcone były dwa referaty: prof. dr hab. Jerzego Jarowieckiego i dr hab. Jana Bujaka. Pierwszy, pt. *Prasa we Lwowie w latach 1918–1939*, był – jak zastrzegł się autor – „wprowadzeniem do tematu”, w którym zajął się problemami metodologicznymi, statystycznymi, jak również warunkami społeczno-ekonomicznymi powstawania prasy. Na podstawie własnych poszukiwań bibliograficznych autor ustalił, że w interesującym go czasie we Lwowie wychodziło ogółem 1101 tytułów (904 ciągi prasowe) i 72 jednostki, tym samym skorygował dotychczasowe ustalenia A. Notkowskiego i A. Paczkowskiego. Dużo miejsca poświęcił prasie politycznej i jej wydawcom – partiom politycznym, instytucjom (państwowym, społecznym, prywatnym), stowarzyszeniom naukowym, kulturalnym, oświatowym, związkom wyznaniowym itp. We Lwowie ukazywały się prasa i czasopisma ogólnoinformacyjne oraz społeczno-polityczne – 175 tytułów, społeczno-kulturalne i literackie – 88, humorystyczno-satyryczne – 18, religijne i związków wyznaniowych – 53, dla dzieci i młodzieży – 41, szkolne – 29, studenckie – 39, naukowe – 93, pedagogiczne – 54, fachowe – 241, kobiece – 11, wojskowe – 23, związkowe – 35, urzędowe – 6.

Jan Bujak (WSP Kraków) przedstawił swoje badania nad prasą lwowską („*Ruch*” i „*Tydzień*” – dwa lwowskie tygodniki lat siedemdziesiątych XIX wieku) na tle ogólnej sytuacji społeczno-ekonomicznej, politycznej i kulturalno-oświatowej. Scharakteryzował jej wydawców, zespoły redakcyjne, wysokość nakładów, a nawet cenę egzemplarową omawianych pism, kończąc wnioskiem, że „badania nad tymi tygodnikami i całą prasą winny być inaczej prowadzone, niż to było przyjęte w ostatnim półwieczu. W innym przypadku nadal będą powtarzane błędy i mity epoki minioniej”, ale nie przedstawił żadnego projektu.

Czasopismom społeczno-literackim i zagadnieniom literackim na łamach prasy lwowskiej i krakowskiej poświęcone były dwa wystąpienia: dr Aliny Misiowej (UJ) i doc. dr hab. Jerzego Koniecznego (WSP Bydgoszcz). Pierwsze – *Krakowskie czasopisma literackie w latach 1832–1846* – dotyczyło czasopism schyłku Rzeczypospolitej Krakowskiej, ich roli i funkcji. Autorka omówiła je na przykładzie „Powszechnego Pamiętnika Nauk i Umiejętności” oraz „Pamiętnika Naukowego”, podkreślając ich znaczenie w polskiej kulturze. Autor drugiego wystąpienia, pt. *Współpraca Witolda Noskowskiego z periodykami Młodej Polski*, zrekonstruował biografię Noskowskiego jako dziennikarza i publicysty, omówił jego związki z prasą, współpracę z „Głosem Narodu” i „Czasem”, zaakcentował zaangażowanie w politykę, literaturę, muzykę, teatr itp.